

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут людини
Кафедра психології особистості та соціальних практик

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
(О.Б. Жильцов)
20 вер.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ НАСИЛЬСТВА

для студентів

спеціальності 053 Психологія

освітнього рівня другого (магістерського)

освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія

спеціалізації

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02130554
Початкова підписана
магістерської програми
Підписано: *Жильцов* 0302/20
Київ, 20 вер.

Київ – 2020

Розробник:

Цюман Тетяна Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Викладач:

Цюман Тетяна Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри психології особистості та соціальних практик

Протокол від 27.08. 2019 р. № 9

Завідувач кафедри _____ (О.П. Сергєєнкова)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія)

28.08.2019 р.

Керівник освітньої програми _____ (О.П. Сергєєнкова)

Робочу програму перевірено

03.09.2019 р.

Заступник директора _____ (Р.О. Павлюк)

Протягнуто:

на 2019/2020 н.р. _____ (Сергєєнкова О.П.), « 31 » 08 2019 р., протокол № 8

на 20__/20__ н.р. _____ (Сергєєнкова О.П.), « ____ » ____ 20__ р., протокол № _____

на 20__/20__ н.р. _____ (Сергєєнкова О.П.), « ____ » ____ 20__ р., протокол № _____

на 20__/20__ н.р. _____ (Сергєєнкова О.П.), « ____ » ____ 20__ р., протокол № _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4/120	
Курс	5	
Семестр	9	
Кількість змістових модулів з розподілом:	4	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, в тому числі:	120	
Аудиторні	32	
Модульний контроль	8	
Семестровий контроль	30	
Самостійна робота	50	
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни - забезпечити формування професійної компетентності студентів у галузі психологічних аспектів феномену насильства та сприяти формуванню готовності здобувачів до здійснення професійної діяльності у сфері попередження насильства та жорстокого поводження щодо особистості.

Завдання курсу:

- знайомство студентів із особливостями психосоціальної роботи з попередження будь-яких форм насильства та жорстокого поводження;
- формування професійних умінь у сфері протидії насильства;
- відпрацювання ефективних психотехнік у роботі психолога з виявлення насильства, його наслідків та ідентифікації жертв насильства.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія насильства» забезпечує формування таких загальних та фахових компетентностей:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

- СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та/або практики.
- СК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
- СК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
- СК 6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
- СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
- СК 10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
- СК 12. Здатність розробляти та застосовувати превентивні та корекційні програми збереження психологічного здоров'я людини.
- СК 14. Здатність активізувати психосоматичні ресурси особистості для її ефективного функціонування в екстремальних і кризових ситуаціях.
- СК 15. Здатність вибудовувати передбачувану тактику профілактики дистресу чи кризового стану людини.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія насильства» забезпечує оволодіння такими **програмними результатами навчання**:

- ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
- ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.
- ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.
- ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.
- ПРН14. Надавати оперативну психологічну допомогу особистості з гострими стресовими реакціями.
- ПРН16. Надавати кваліфіковану психологічну допомогу особистості у кризовому стані для активізації ресурсів її життєстійкості.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Діалектика насильства у сучасній науці							
Тема 1. Насильство як соціально-психологічна деструкція		4					
Тема 2. Домашнє та гендерно обумовлене насильство			4				
Модульний контроль	2						
Разом	2	4	4				10
Змістовий модуль 2. Психологічні аспекти фізичного та економічного насильства							
Тема 1. Онтологія фізичного та економічного насильства		4					
Тема 2. Протидія фізичному та економічному насильству			4				
Модульний контроль	2						
Разом	2	4	4				10
Змістовий модуль 3. Феномен психологічного насильства							
Тема 1. Соціально-психологічна природа психологічного насильства		4					
Тема 2. Психологічна робота з жертвами психологічного насильства			4				
Модульний контроль	2						
Разом	2	4	4				15
Змістовий модуль 4. Соціально-психологічні аспекти сексуального насильства							
Тема 1. Проблема сексуального насильства на сексуального зловживання над особистістю		4					
Тема 2. Психотехніки попередження сексуального насильства			4				
Модульний контроль	2						
Разом	2	4	4				15
Підготовка та проходження контрольних заходів	30						
Усього	8	16	16				50

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Діалектика насильства у сучасній науці

Лекція 1-2. Насильство як соціально-психологічна деструкція (4 год.)
Сутність і специфіка насильства на міжпарадигмальному рівні.
Феноменологія насильства. Основні різновиди та ознаки насильства.

Основні поняття теми: насильство, вектимологія, причини насильства, наслідки насильства.

Семінарські заняття 1-2. Домашнє та гендерно обумовлене насильство (4 год.)

Змістовий модуль 2.

Психологічні аспекти фізичного та економічного насильства

Лекція 3-4. Онтологія фізичного та економічного насильства (4 год.)
Онтологічні складові фізичного насильства. «Обличчя Крона» та «Піфагорова акусма». Конструктивізм про фізичне насильство та інші прояви девіантної поведінки. Зміст фізичного насильства та його оцінка суспільством. Психофізіологічні риси кривдника (агресора).

Основні поняття теми: причини фізичного насильства, ознаки та симптоми фізичного насильства, жертва та кривдник.

Семінарські заняття 3-4. Протидія фізичному та економічному насильству (4 год.)

Змістовий модуль 3.

Феномен психологічного насильства

Лекція 5-6. Соціально-психологічна природа психологічного насильства (4 год.)

Violence та abuse в психології. Феномен абьюзера в сучасних психологічних дослідженнях. Психологічний абюз та поганий настрій. Чинники агресивної поведінки особистості. Психологічні риси абьюзера та ситуації насильства. Ознаки абьюза в відносинах.

Основні поняття теми: violence, abuse, агресивна поведінка, ознаки психологічного насильства.

Семінарські заняття 5-6. Психологічна робота з жертвами психологічного насильства (4 год.)

Змістовий модуль 4.

Соціально-психологічні аспекти сексуального насильства

Лекція 7-8. Проблема сексуального насильства на сексуального зловживання над особистістю (4 год.)

Психологічні механізми посягання на сексуальну недоторканість особистості. Сексуальне зловживання дитиною. Сексуальне насильство в

родині. Чинники сексуального насильства. Комерційна сексуальна експлуатація дитини. Ознаки та форми сексуального насильства.

Основні поняття теми: інцест, зґвалтування, дії сексуального характеру.

Семінарські заняття 7-8. Психотехніки попередження сексуального насильства (4 год.)

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	8	2	20	2	20	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом			54		54		54		54
Максимальна кількість балів: 216									
Розрахунок коефіцієнта: $216:60 = 3,6$									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Змістовий модуль 1.

Діалектика насильства у сучасній науці

Тема 2. Домашнє та гендерно обумовлене насильство – 10 год.

Визначити та занотувати різницю між домашнім та гендерно обумовленим насильством – 5 балів.

Змістовий модуль 2.

Психологічні аспекти фізичного та економічного насильства

Тема 2. Протидія фізичному та економічному насильству – 10 год.

Створити власну типологію агресивної поведінки, яка спричинює фізичне та економічне насильство – 5 балів.

Змістовий модуль 3.

Феномен психологічного насильства

Тема 2. Психологічна робота з жертвами психологічного насильства – 15 год.

Створити власну типологію осіб, які найчастіше страждають від психологічного насильства – 5 балів.

Змістовий модуль 4.

Соціально-психологічні аспекти сексуального насильства

Тема 2. Психотехніки попередження сексуального насильства – 15 год.

Створити та описати власний перелік психотехнік попередження сексуального насильства щодо дитини – 5 балів.

Таблиця 6.2.1

Карта самостійної роботи студента

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання
Змістовий модуль 1.			
Діалектика насильства у сучасній науці			
Тема 2. Домашнє та гендерно обумовлене насильство – 10 год.	Семинарське заняття	5	До семінарського заняття 1-2
Змістовий модуль 2.			
Психологічні аспекти фізичного та економічного насильства			
Тема 2. Протидія фізичному та економічному насильству – 10 год.	Семинарське заняття	5	До семінарського заняття 3-4
Змістовий модуль 3.			
Феномен психологічного насильства			
Тема 2. Психологічна робота з жертвами психологічного насильства – 15 год.	Семинарське заняття	5	До семінарського заняття 5-6
Змістовий модуль 4.			
Соціально-психологічні аспекти сексуального насильства			
Тема 2. Психотехніки попередження сексуального насильства – 15 год.	Семинарське заняття	5	До семінарського заняття 7-8
<i>Разом: 50 год.</i>	<i>Разом: 20 балів</i>		

6.1. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання. Модульні контрольні роботи виконуються у формі тестування.

Таблиця 6.3.1

Зміст і критерії оцінювання модульних контрольних робіт

Змістовий блок і його призначення	Форма	Максимальна кількість балів
Визначення якості володіння базовими поняттями	тести	25

6.2. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Семестровий контроль проводиться у вигляді підсумкового атестаційного тесту, питання до якого інтегрують зміст чотирьох змістових модулів.

Таблиця 6.4.1

Критерії оцінювання відповіді студента на екзамені

Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
Повнота та правильність відповіді підсумкового атестаційного тесту	40
Разом	40 балів

6.3. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Психологічні аспекти природи насильства.
2. Зарубіжні та вітчизняні психологи про природу насильства.
3. Проблема насильства та агресії у сучасних наукових дослідженнях.
4. Соціально-психологічні самопочуття особистості та насильство.
5. Насильство та контроль поведінки особистості.
6. Наслідки насильства на розвиток особистості.
7. Типологія насильства та характер насильницьких дій.
8. Фізичне насильство та його форми.
9. Ознаки фізичного насильства.
10. Причини фізичного насильства.
11. Фізичне насильство та психічний стан і поведінка особистості.
12. Психологічне насильство та психічне здоров'я особистості.
13. Особистісні форми психологічного насильства.
14. Форми вираження психологічного насильства.
15. Індикатори психологічного насильства.
16. Феномен «погрози застосування насильства».
17. Економічне насильство та його особливості.
18. Форми економічного насильства.
19. Причини та наслідки економічного насильства.
20. Сексуальне домагання та сексуальне насильство.
21. Сексуальне зловживання щодо дитини.
22. Причини та наслідки сексуального насильства.
23. Психологічна травма, як наслідок сексуального насильства.
24. Різниця між домашнім та гендерно обумовленим насильством.
25. Типологія жертв домашнього насильства.
26. Трикутник Карпмана та проблема насильства.
27. Цикл насильства.
28. Прояви насильства в родині.
29. Психотехніки попередження сексуального насильства.
30. Психологічні аспекти протидії фізичному, економічному та психологічному насильству.

6.4. Шкала відповідності оцінок (подати без змін)

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни «Психологія насильства»

для студентів спеціальності 053 Психологія освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія

Разом: 120 год., лекції – 16 год., семінарські заняття – 16 год., модульний контроль – 8 год., самостійна робота – 50 год.

Модулі	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4
Назва модуля	Діалектика насильства у сучасній науці	Психологічні аспекти фізичного та економічного насильства	Феномен психологічного насильства	Соціально-психологічні аспекти сексуального насильства
К-сть балів за модуль	54 бали	54 бали	54 бали	54 бали
Теми лекцій	Насильство як соціально-психологічна деструкція – 2 бали	Онтологія фізичного та економічного насильства – 2 бали	Соціально-психологічна природа психологічного насильства – 2 бали	Проблема сексуального насильства на сексуального зловживання над особистістю – 2 бали
Кількість балів	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал
Теми семінарських занять	Домашнє та гендерно обумовлене насильство – 22 бали.	Протидія фізичному та економічному насильству – 22 бали.	Психологічна робота з жертвами психологічного насильства – 22 бали.	Психотехніки попередження сексуального насильства – 22 бали.
Кількість балів	22 бали	22 бали	22 бали	22 бали
Самостійна робота	Визначити та занотувати різницю між домашнім та гендерно обумовленим насильством – 5 балів.	Створити власну типологію агресивної поведінки, яка спричинює фізичне та економічне насильство – 5 балів.	Створити власну типологію осіб, які найчастіше страждають від психологічного насильства – 5 балів.	Створити та описати власний перелік психотехнік попередження сексуального насильства щодо дитини – 5 балів.
Кількість балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів
Рейтингові бали	Загальна кількість балів – 216 Коефіцієнт для переведення у 100-бальну шкалу – 3,6			

8. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Максимова Н . Ю. Соціально-психологічні аспекти проблем насильства / Н. Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна. – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – С.25-36.
2. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми) / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / За заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. – К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. – 352 с.
3. Сексуальне насильство над дітьми: причини, наслідки, профілактика: ін- форм.-метод. посібник / автори-упоряд.: Цюман Т. П., Малієнко Ю. М.; за заг. ред. Цюман Т. П. – К.: ФОП Пономаренко Я. М. – 2011. – 76 с.

Додаткова література:

1. Зиновьева Н. О. Психология и психотерапия насилия . Ребенок в кризисной ситуации / Н. О. Зиновьева, Н. Ф. Михайлова. – СПб.: Речь, 2013. – 248 с.
2. Дубровська Є . В. Психологічна реабілітація дітей , які зазнали сексуального насильства: посіб. до навч. відео-курсу / Дубровська Є. В. – К.: ВГО «Жіночий консорціум України», 2015. – 44 с.
3. Журавель Т . В. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей / Т. В. Журавель // Соціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Безпалько; авт. кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко та ін. – К.: Академвидав, 2013. – С. 197–209.

9. Додаткові ресурси

1. <https://tydyvy.com/video/DyIDKIU>
2. <https://moyezdorovya.com.ua/psychologichne-nasylstvo-6-naslidkiv-pro-yaki-treba-znaty/>
3. <https://life.pravda.com.ua/society/2017/08/25/226022/>
4. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/zubatenko-134061.html>
5. https://dt.ua/family/movchannya-yagnyat-abo-pravda-pro-emociyne-nasilstvo-297010_.html
6. <https://inspired.com.ua/ideas/tips/chek-list-psychologichne-nasylstvo-u-vidnosynah/>
7. <https://tutkatamka.com.ua/nathnennya/psihologiya/pro-trikutnik-karpmana-varto-znati-vsime-xta-xoche-mati-shhaslivu-simyu/>